

31. Шведова О. И. Указатель “Трудов” губернских ученых архивных комиссий и отдельных их изданий // Археографический ежегодник за 1957. — М., 1958. — С. 377–433.

Ю. І. Сурай

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова

ПРОВІДНІ ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ УКРАЇНИ ПРО ПРОБЛЕМИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Патріотизм у всіх народів — це одна із основних духовних і культурних складових особистості. Він є природним почуттям для кожної нормальної людини, а його відсутність свідчить про явні хиби індивідуальної свідомості. Патріотизм має бути основою громадсько-політичного життя, фундаментом державної системи. Він тісно пов’язаний з професіоналізмом і тому його відсутність вказує на професійну непригодність до виконання державної, педагогічної чи суспільної роботи.

Виховання патріотичних почуттів стояло у центрі уваги вчених упродовж усієї історії людства. Видатний китайський філософ Конфуцій завжди підкреслював, що серед загальнолюдських якостей головні — пошана до предків, до батьків, народу, традицій [1]. Його ідеали мали великий вплив на формування політичної культури в Азії. А філософ, спадщину якого вважають підвалинами західної політичної філософії, Платон у своїй праці “Держава” підкреслював, що мета закону “не благо задля однієї якоїсь верстви населення, але добро задля всієї держави” [2]. Про виховання громадянських чеснот та патріотизму писали після античних філософів багато мислителів середньовіччя та нової і новітньої історії.

Саме тому актуальним завданням вчених-суспільствознавців є всебічне дослідження проблем патріотичного виховання молоді. Ці проблеми стали об’єктом постійної уваги українських вчених на початку ХХІ століття, про що свідчать багаточисельні статті на сторінках провідних періодичних видань. Особливу увагу варто приділяти журналам, заснованим в 2001 році Міністерством освіти і науки України, “Вища школа” і “Вища освіта України”.

Вітаючи появу журналу “Вища школа”, тодішній міністр освіти і

науки В. Г. Кремень зазначав, що журнал має “внести достойний вклад у вирішення проблеми забезпечення необхідного спілкування фахівців вищої школи, обміну професійною інформацією між викладачами, науковцями, методистами” [3]. Вже в першому номері журналу є розділ “Формування національної свідомості”. В статті П. Музиченка “Вивчення історії держави і права України — важливий чинник формування національної свідомості студентської молоді” започатковано розгляд цієї проблеми. Автор слушно підкреслює, що “використання національної ідеї... має бути спрямоване перш за все на національне і патріотичне виховання молоді” [4].

Патріотизм не повинен мати націоналістичне забарвлення, яке полягає в зневазі до громадян України неукраїнської національності. Всі громадяни України — українці, росіяни, білоруси, євреї, болгары, молдовани та інші — повинні бути патріотами держави, в якій вони проживають. Науковці, викладачі вищої школи повинні завжди враховувати тенденцію до глобалізації суспільного розвитку, але, як справедливо стверджує в статті “Філософія освіти ХХІ ст.” В. Кремень, “в умовах глобалізації на зменшується, не зникає, а навпаки — актуалізується зміцнення... патріотичного єднання нації” [5]. До цього варто додати, що уряд сусідньої держави — Росії ще 16 лютого 2001 року затвердив Державну програму “Патриотическое воспитание граждан”.

Однією з важливих складових патріотичного виховання є пропаганда української народної творчості. Дослідники М. Лановик і З. Лановик в статті “Вивчення української народної творчості у вищій школі” аналізують досвід університетів США, Канади, Австралії і роблять наголос на необхідності приділяти більше уваги вивченню традицій свого народу [6]. Всебічне вивчення і поширення традиційної української культури має бути важливою складовою у виховному процесі вузівського життя. При цьому значну увагу потрібно приділяти історії освіти і педагогічної думки в Україні. Як справедливо стверджує ректор Київського університету туризму, економіки і права В. Федорченко, “освіта — історично перший і найвиразніший різновид культурної діяльності” [7]. Пізніше на сторінках цього ж журналу тодішній голова комітету Верховної Ради з питань освіти і науки С. Ніколаєнко, розмірковуючи над проблемою формування ідеології освітньо-наукової галузі, писав, що в її основі обов’язково має

бути “традиційна українська національна культура і народна педагогіка” [8]. Без сумніву, широке використання традицій української педагогіки покращить якість вищої освіти. А це буде сприяти посиленню міжнародної конкурентоспроможності нашої системи вищої освіти в контексті Болонського процесу. Про це, зокрема, йдеться в статті директора науково-методичного центру вищої освіти Міністерства освіти і науки К. Лемківського (в співавторстві з Ю. Сухарніковим) [9].

Проблема патріотичного виховання актуалізувалася в 2004–2005 роках. В першому номері журналу “Вища школа” за 2005 рік був опублікований виступ Президента України В. Ющенка на засіданні підсумкової колегії Міністерства освіти і науки, де він, зокрема, сказав: “... Я переконаний: ви навчаєте у вищому навчальному закладі не людину якоїсь професії. Ви творите громадянина” [10]. На цьому засіданні виступив міністр освіти і науки С. Ніколаєнко, який теж підкреслив, що “головне для нас — це виховати справжню Людину, патріота своєї країни” [11].

Акценти, зроблені провідними державними діячами, були взяті до уваги вченими України. З’явилось ряд наукових публікацій із даної тематики, які повинні стати предметом уваги науковців і педагогів вищої школи. В першу чергу необхідно проаналізувати статті, опубліковані на сторінках журналу “Вища освіта України” в розділі “Національна свідомість”. У дослідженні С. Дорогань “Національне виховання як світоглядне завдання: філософський і педагогічний аспект” авторка аналізує праці І. Канта, О. Шпенглера, І. Фіхте, вітчизняних педагогів К. Ушинського, Г. Ващенко і робить висновок, що “жодна новація і модернізація *не можуть бути осмисленими*” (курсив С. Дорогань) без опертя на традицію” [12]. Велику увагу процесу формування національної свідомості молоді приділяє О. Литвин в статті “Формування національної свідомості — пріоритетне виховне завдання”. Важливим є те, що автор торкається психологічної компоненти виховного процесу. Він наголошує, що “національно свідомою людина ідентифікує себе з певною нацією і оцінює цей факт позитивно. Це полегшує їй життя, робить його радіснішим, існування людини стає більш оптимістичним, виправданим, тобто природо доцільним” [13]. До цього варто додати, що цим процесом повинен керувати педагог вищої школи, гальванізувати його і наповнювати на-

уково-пізнавальним змістом. Що стосується представників некорінного етносу, то їм важливо усвідомити думку М. С. Грушевського, який на питання “Хто Українці?” відповідав: “хто щиро хоче бути з українцями і почуває себе їх однодумцем і товаришем, членом українського народу, бажає працювати для його добра. Якого б не був він роду, віри чи звання — се не важно” [14].

Грунтовний аналіз проблеми виховання студентської молоді зроблено в статті професора Інституту вищої освіти Академії педагогічних наук П. Щербаня “Українська національна ідея і сучасні проблеми виховання учнів і студентської молоді”. Велике значення автор надає ролі вищої школи у підготовці нової національної інтелігенції. Але першочергове завдання при цьому полягає в тому, справедливо вважає автор, “щоб до цього рівня насамперед піднялася багатотисячна громада професорсько-викладацького складу, довівши, що вона є елітою нації, здатною підгодувати собі подібних, національно свідомих патріотів, а не просто спеціалістів з вищою освітою того чи іншого профілю” [15]. Оскільки саме вища школа готує нову національну інтелігенцію, яка повинна виконувати своє призначення, бути мозком і совістю нації, потрібно пропагувати необхідність філософського осмислення поняття “Інтелігенція”. Цьому присвячена стаття М. Добрускіна “Про генезу терміна та філософського поняття інтелігенція”. Вказуючи на укорінення помилкової думки про російське походження поняття “інтелігенція”, М. Добрускін в результаті всебічних досліджень доводить, що першість у цьому належить німецькій філософії кінця XVIII — початку XIX століття. Це поняття одержало “вихідний розвиток у працях Фіхте, Шилінга та Гегеля” [16]. В контексті нашої проблеми необхідно підкреслити, що висвітлення життя і творчості найвидатніших представників української інтелігенції в навчально-виховному процесі та науково-дослідній роботі буде сприяти патріотичному вихованню студентської молоді.

До провідних періодичних видань України, одним із засновників яких є Міністерство освіти і науки, належить “Педагогічна газета” і газета “Освіта”. На шпальтах цих видань публікується багато статей, присвячених патріотичному вихованню студентів. Маловідомим для широкого загалу був факт проведення 3–4 листопада 2005 року у Львові II Українського педагогічного конгресу (перший педагогічний

конгрес відбувся у Львові в листопаді 1935 р.). Газета “Освіта” приділила увагу цій події, опублікувала прийняті рішення учасниками II педагогічного конгресу, серед яких було і таке: “Просити Академію педагогічних наук України спрямувати психолого-педагогічні дослідження академічних інститутів... в тому числі для здійснення національного виховання учнів, студентів” [17].

Серед матеріалів “Педагогічної газети” нашої проблеми стосується стаття Л. Мацько “Мова як засіб формування національної свідомості”. Формування національної свідомості визначено як одне із основних положень “Навчально-виховної концепції вивчення української як державної”, — нагадує читачам автор і формулює завдання, які потрібно вирішити для реалізації цього положення [18].

Заслуговує на увагу публікація в газеті роздумів академіка Ольги Сухомлинської, яка підкреслює велике значення “духовних традицій народу”. Разом з тим пропонує враховувати “сьогоднішню духовну реальність” [19]. З останнім твердженням варто погодитись, якщо розглядати проблему з філософських позицій. Якщо стати на позицію діючого суб’єкта навчально-педагогічного процесу, то потрібно не стільки враховувати сьогодишню духовну реальність, скільки творити її самому педагогу. Саме тому кращі традиції українського народу, героїчні сторінки його минулого, факти, які возвеличують країну і її народ, потребують першочергового використання в педагогіці. Такої думки притримується і вже згадуваний раніше професор П. Щербань, який в своїй статті наголошує, що “у зміцненні патріотичних почуттів велику роль відіграє героїко-патріотичне виховання” [20]. Дійсно, у виховному процесі, важливим компонентом якого є формування національної самосвідомості, важливу роль відіграє історична пам’ять народу про події та явища минулого. Відомо, що руйнація історичної пам’яті, тенденційне тлумачення історичних подій та діяльності діячів минулого є одним із основних методів утримування імперією колонізованих народів і маніпулювання їх свідомістю. Тому дуже важливо формувати правильне ставлення студентської молоді до історичних постатей, які відігравали різну роль в історії України: Івана Мазепи, Петра I, Катерини II, Михайла Грушевського, Симона Петлюри, Володимира Леніна, Йосипа Сталіна, воїнів ОУН-УПА та інших. Бувають випадки, коли у вищих школах України дехто з викладачів виховує молодь ще на імперських сте-

реотипних минулих часів. Завданням педагога українських ВНЗ має стати також визначення чинників національно-патріотичної орієнтації студентів. Ця проблема, до речі, ретельно досліджувалась вченими м. Києва і може бути включена до низки проблем патріотичного виховання студентської молоді [21]. Важливе значення для активізації роботи щодо патріотичного виховання має Указ Президента України “Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні” від 4 липня 2005 року, де одним із завдань, поставлених перед педагогами, є “... вивчення історичної та культурної спадщини формування у підростаючого покоління високої патріотичної свідомості” [22].

Таким чином, патріотичне виховання студентської молоді є одним із найважливіших завдань викладачів вищих навчальних закладів. Оскільки саме вища школа готує не лише професіоналів, а і нову українську інтелігенцію, важливою складовою навчально-виховного процесу повинно стати формування національної самосвідомості. Це прискорить процес формування української політичної нації, сприятиме зміцненню держави та консолідації суспільства.

Література

1. Див.: “Древнекитайская философия”: В 2 т. — М., 1994. — Т. 1.
2. Платон. Сочинения: В 3-х т. — М., 1971. — Т. 3, ч. 1. — С. 327.
3. Вища школа. — 2001. — № 1. — С. 4
4. Вища школа. — 2001. — № 1. — С. 79
5. Трибуна. — 2002. — № 1. — С. 11
6. Вища школа. — 2001. — № 6. — С. 38,43
7. Вища школа. — 2002. — № 6. — С. 36
8. Вища школа. — 2003. — № 4-5. — С. 4
9. Вища школа. — 2004. — № 5-6. — С. 87
10. Вища школа. — 2005. — № 1. — С. 4
11. Вища школа. — 2005. — № 1. — С. 26
12. Вища освіта України. — 2004. — № 2. — С. 110.
13. Вища освіта України. — 2004. — № 3. — С. 93.
14. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. К., 1991. — С. 113
15. Вища освіта України. — 2004. — № 4. — С. 64.
16. Філософська думка. — 2005. — № 5. — С. 29-32
17. Освіта. — 2005. — №49-50. — С. 10.
18. Педагогічна газета. — 2005. — № 2. — С. 2.
19. Педагогічна газета. — 2005. — № 12. — С. 2.
20. Педагогічна газета. — 2005. — № 12. — С. 2.

21. Див.: Залізняк Г. М. Чинники національно-патріотичної орієнтації молоді Києва. — К., 2003.
22. Див.: “Вища школа”. — 2005. — № 4. — С. 84.

К. А. Тиганій

Одеський національний політехнічний університет

ОДЕСЬКЕ МІСЬКЕ ПОЛОЖЕННЯ 1863 РОКУ В КОНТЕКСТІ ТЕОРІЙ МУНІЦИПАЛЬНОГО ПРАВА ХІХ СТ.

За сучасних умов актуальним є дослідження процесів формування та становлення української державності. В цьому контексті важливим є дослідження правових концепцій діяльності різноманітних інститутів влади, органів державного управління та місцевого самоврядування, вивчення їхнього практичного досвіду, методології діяльності.

Для останнього десятиріччя характерним є зростання кількості досліджень, присвячених питанням формування та розвитку органів місцевого самоврядування. В роботах Т. Д. Гошко [1], М. І. Корнієнка [2], М. А. Баймуратова [3], М. Орзіха [4], Ю. Панейко [5] та ін. розглядаються питання історії становлення правових концепцій міського самоврядування, їхня практична реалізація, здобутки, вади та наслідки. Значно більша кількість досліджень присвячена вивченню сучасних проблем місцевого самоврядування. Тому необхідним є вивчення практичного досвіду реалізації теоретичних концепцій на прикладах їхнього втілення у окремих реформах, у тому числі і реформи міського самоврядування в Одесі в 1863 р.

Метою статті є визначення ролі міської реформи 1863 р. в Одесі у контексті дослідження впливу європейських правових концепцій місцевого (міського) самоврядування, поширених в Російській імперії в 60–90-х роках ХІХ сторіччя та їхнього застосування під час проведення міських реформ 1870 та 1892 років.

Протягом ХІХ ст. в Європі сформувалося декілька наукових теорій (концепцій) місцевого самоврядування. Наприкінці ХVІІІ — на початку ХІХ ст. виникла *теорія природних прав вільної громади*. (Г. Арене, Н. Гербер, О. Гірке, А. Токвіль, О. Лабанд, Г. Мауренбрехер, Е. Мейер, О. Ресслер, А. Шеффле, Б. Чичерін та ін.) Теорія віль-